

35. ชื่อเรื่อง การวิเคราะห์เรื่องสั้นสะท้อนปัญหาไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้แต่ง ณรงค์ฤทธิ์ ศักดารณรงค์

สถานที่พิมพ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตปัตตานี

ปี พ.ศ. 2535

ชนิดเอกสาร วิทยานิพนธ์

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์เรื่องสั้นที่สะท้อนปัญหาไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2516-2530 เพื่อศึกษาแนวคิดและโลกทัศน์ของนักเรียน ใช้ข้อมูลวรรณกรรมของนักเขียนชาวภาคใต้ ทั้งที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชายแดน และภาคใต้จังหวัดอื่นๆ แต่เคยมีประสบการณ์การทำงานในชายแดนใต้ เช่น ประพนธ์ เรืองณรงค์ ชำนาญ อำไพ สมศักดิ์ เส้นดาโอ๊ะ สุชาติ สำราญ ชาตรี สำราญ ณรงค์ฤทธิ์ ศักดารณรงค์ สุวิทย์ มาประสงค์ (อัครากร บำรุง) ภิญโญ เวชโซ อัมพร วรรณ ธารเงิน มานพ แก้วสนิท ทวีวัฒน์ เรื่องสั้นสะท้อนปัญหาไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยิ่งเฉพาะในการศึกษาวิจัยด้านวรรณกรรมด้วยแล้ว เท่าที่สำรวจได้ในปัจจุบันมีงานวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมที่นำเสนอภาพชายแดนภาคใต้โดยตรงอยู่เพียงเรื่องเดียว คือเรื่อง “การวิเคราะห์เรื่องสั้นสะท้อนปัญหาไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้” ของ ณรงค์ฤทธิ์ ศักดารณรงค์ สาขาวิชาภาษาไทย (เน้น วรรณคดี) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อปี พ.ศ. 2534 โกไศยกานนท์ สมโชค สำราญ กัมปนาท จินตวิโรจน์ ประพนธ์ เรืองณรงค์ มกุฏ อรฤดี เป็นต้น ผลงานของนักเขียนทั้งหมดที่ณรงค์ฤทธิ์ นำมาศึกษาเขียนขึ้นระหว่างปี พ.ศ.2516-2530 อันเป็นช่วงเวลาที่ครอบคลุมปรากฏการณ์ ชายแดนภาคใต้ที่ทั้งรุนแรง (เช่น ช่วงกลางถึง ปลายทศวรรษ 2510) และสงบนิ่งในลักษณะ “คลื่นใต้น้ำ” (คือช่วงกลางทศวรรษ 2520 ถึง พ.ศ.2530) โดยผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า วรรณกรรม เรื่องสั้นในช่วงเวลานี้ให้ความสนใจกับ “ปัญหา ไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้...คงจะเห็นได้จากการมีเรื่องสั้นที่นำมาตีแผ่ หรือสะท้อนถึงปัญหาของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม ได้รับการตีพิมพ์ตามหน้าวารสารและนิตยสารโดยทั่วไป” ฐานคติในการศึกษาเรื่องสั้นของณรงค์ฤทธิ์ คือแนวคิดที่ว่าวรรณกรรมนั้นมีความสามารถในการสะท้อนสังคม ตลอดจนโลกทัศน์ทางด้าน สังคมของผู้เขียน เนื่องจากวรรณกรรมเป็น ผลผลิตของสังคม นักเขียนเป็นผู้ผลิตวรรณกรรม และเป็นสมาชิกของสังคม วรรณกรรมจึงเป็นภาพสะท้อนสังคม แสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา ตลอดทั้งสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง วิทยานิพนธ์แบ่งเป็น 5 บท เน้นความสำคัญ ไปที่บทที่ 2-3 และบทที่ 4 โดยบทที่สองปูพื้นฐานองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ศาสนา และวัฒนธรรมในชุมชนชายแดนภาคใต้ ว่ามีลักษณะเฉพาะ ณรงค์ฤทธิ์ เข้าสู่เนื้อหาสำคัญในบทที่ 3 ว่าด้วย “การวิเคราะห์เรื่องสั้นที่สะท้อนปัญหาไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยแบ่งเรื่องสั้นที่นำมาศึกษาออกเป็น 6 กลุ่มด้วยกัน คือเรื่องสั้นที่สะท้อนปัญหาด้านการศึกษา ด้านภาษา ด้านศาสนา ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านการเมือง ทั้งนี้ปัญหาด้านการศึกษาถูกวางไว้เป็นปัญหาแกนใหญ่ใจกลางที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา นักเขียนเรื่องสั้นสะท้อนภาพความอ่อนแอของการจัด

การศึกษาภาครัฐ ประชาชนมองว่าสถาบันการศึกษาของรัฐยังไม่มีประสิทธิภาพด้านการเรียนการสอน โดยเฉพาะไม่ส่งเสริมการศึกษาศาสนา จึงไม่กล้าส่งบุตรหลานเข้าเรียน เพราะเกรงว่าจะเป็นเหตุให้บุตรหลานทำตัวให้เหินห่างจากการปฏิบัติตัวทางศาสนา ในด้านภาษานั้น ณรงค์ฤทธิ์พบว่านักเขียนมองว่าการส่งเสริมการใช้ภาษาไทยของรัฐในพื้นที่ชายแดน สร้างความรู้สึกไม่มั่นคงในภาษาของชาวมุสลิม โดยมองว่าภาษามลายูของตนถูกคุกคาม ความรู้สึกนี้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาโต้กลับในรูปลักษณะของการใช้และอนุรักษ์ภาษามลายู ส่วนด้านศาสนานักเขียนสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาเกิดจากความไม่มีเสรีภาพในการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา เนื่องจากถูกรัฐมองว่าวรรณกรรมเรื่องสั้นในช่วงเวลานี้ให้ ความสนใจกับปัญหาไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้...ดังจะเห็นได้จากการมีเรื่องสั้นที่นำมาตีแผ่หรือสะท้อนถึงปัญหาของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม ได้รับการตีพิมพ์ตามหน้าวารสาร และนิตยสารโดยทั่วไปเป็นการขัดต่อระเบียบกฎหมายและนโยบายแห่งรัฐ ทำให้ไทยมุสลิมเกิดความรู้สึกว่าตนถูกจำกัดเสรีภาพในการนับถือศาสนา ส่วนอีกสาเหตุหนึ่งเกิดจากการกระทำของข้าราชการ บางคนขัดต่อธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และศาสนาอิสลาม ทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกันระหว่างประชาชนกับข้าราชการในด้านวัฒนธรรม สอดแทรกแนวความคิดว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไม่ได้เป็นปัญหาต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ความแตกต่างด้านรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตไม่ได้เป็นปัญหาให้เกิดความแตกแยก แต่ตรงกันข้ามขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ทศนคติ ค่านิยม และความเชื่อบางอย่างกลับทำให้มีส่วนร่วม และมีสัมพันธภาพกลมกลืนกันได้เป็นอย่างดี ขณะที่ด้านเศรษฐกิจนั้น นักเขียนเห็นว่าฐานะทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของไทยมุสลิมส่วนใหญ่ยังยากจน การประกอบอาชีพชาวสวนยาง การประมง การทำนา และอื่นๆ ไม่สามารถทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นได้เลย ในด้านการเมือง นักเขียนชี้ให้เห็นว่าปัญหาเกิดจากการก่อการร้ายและนโยบายรัฐ โดยได้เน้นย้ำในบทสรุปถึงผลกระทบทาง ด้านการเมืองที่นำไปสู่ปัญหาด้านการก่อการร้ายเป็นพิเศษ โดยเห็นว่ามีเชื่อมโยงกับ ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานี ในอดีตที่รัฐสยามบั่นทอนอำนาจการปกครองของชนชั้นนำปัตตานีโบราณ ก่อให้เกิดการต่อต้านที่พัฒนาการมาเป็นการก่อการร้ายในสมัยต่อมา อย่างไรก็ตาม ข้อสรุปในเรื่องการก่ออาชญากรรมก็ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับขบวนการโจรก่อการร้ายที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การต่อสู้ของอดีตชนชั้นนำปัตตานี เพียงแต่เป็นเรื่องของ “โจร” นอกกระบวนการ “ที่ไม่มีอุดมการณ์ทางการเมือง แต่แอบอ้างการกระทำของขบวนการโจรก่อการร้ายเพื่อให้เกิดความน่าเกรงกลัว” ในการวิเคราะห์โลกทัศน์บทที่ 4 ซึ่ง ใช้ชื่อว่า “โลกทัศน์ของนักเขียนในเรื่องสั้นที่สะท้อนปัญหาไทยมุสลิมชายแดนใต้” ได้แบ่งประเด็นวิเคราะห์ตามแนวปัญหาที่เขาค้นพบ แบ่งเป็น 6 ด้านในบทที่ 3 ในบทนี้ โดยได้แบ่งกลุ่มนักเขียนเป็นกลุ่มๆ กลุ่มแรกมี นักเขียน เช่น พนม นันทพดุษย์ บัณฑิต สำตาลี และทักษิณ สลาตัน งานของนักเขียนกลุ่มนี้มองว่าฐานะทางครอบครัวที่ยากจนเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาล่าเรียนของเด็ก การเรียนทำให้เด็กต้องออกจากครอบครัว จึงไม่สามารถใช้แรงงานเพื่อครอบครัว (เช่น เลี้ยงน่อง) ขณะที่ ทักษิณ สลาตัน มองว่าการเรียนสูงส่งเสี่ยงต่อการตกงาน ในเรื่องสั้นบางเรื่องวิเคราะห์ ให้เห็นว่าคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่นิยม ส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อเกินภาค

บังคับ แต่กลับส่งไปเรียนปอเนาะ เพื่อโอกาสในการเรียนรู้ ศาสนา ด้วยบางคนมีเหตุผลว่าสำหรับชุมชนมุสลิมแล้ว ความเป็นผู้รู้ทางศาสนาจะได้รับความ นิยมและเคารพนับถือจากประชาชน ขณะที่อัตราการ บำรุง หรือนามจริง สุวิทย มาประสงค์ มองว่านโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับมุสลิม นั้น มีการตอบสนอง ความต้องการของชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่เป็นการกระทำที่มุ่งให้ได้รับผลประโยชน์เฉพาะไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น ส่วนไทยมุสลิมที่อยู่นอกพื้นที่กลับไม่ได้รับสิทธิและผลประโยชน์แต่อย่างใด นโยบายดังกล่าวทำให้ไทยมุสลิมในพื้นที่รู้สึกตัวเองไม่ได้รับความเอาใจใส่ดูแลจากรัฐเท่าที่ควร ส่วนนักเขียนอีกกลุ่มหนึ่ง เช่น ชาตรี สำราญ ประพนธ์ เรืองณรงค์ และมกุฏ อรฤดี ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นครูและข้าราชการอยู่ในพื้นที่ มองว่าปัญหาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนหนึ่งเกิดจากขบวนการโจรก่อการร้าย คุกคามความปลอดภัยของครู ปัญหาด้านภาษานั้น นักเขียนมองว่าการที่ไทยมุสลิมไม่นิยมพูดภาษาไทย เพราะค่านิยมด้านภาษาในชีวิตประจำวันคือการใช้ภาษามลายูท้องถิ่น อย่างไรก็ตามนักเขียนอย่างสมศักดิ์ เส้นดาโอ๊ะ เห็นว่าสาเหตุที่แท้จริงอยู่ที่ความล้มเหลวของการเรียนการสอนและวิธีการจัดการ ศึกษาที่ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ได้เกิดจากความรังเกียจภาษาไทยแต่อย่างใด ปัญหานี้มีลักษณะ คล้ายคลึงกับปัญหาด้านศาสนา คือความเคร่งครัดและเห็นประโยชน์ด้านการศึกษาศาสนามากกว่าการศึกษาแบบสามัญ โลกทัศน์ที่น่าสนใจยิ่งก็คือโลกทัศน์ด้านเศรษฐกิจที่นักเขียนเห็นว่าปัญหาเศรษฐกิจในพื้นที่มีสาเหตุมาจากการประกอบอาชีพที่มีรายได้ต่ำ ซึ่งเกิดจากราคาผลผลิตทางการเกษตร เช่น ราคายางตกต่ำ ปลา ราคาถูก หรือปัญหาความ ยากจนที่เกิดจากการเรียกค่าคุ้มครองของผู้ก่อการร้าย ปัญหาด้านเศรษฐกิจในมุมมองของนักเขียนอย่างมกุฏเห็นว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คุณภาพชีวิตต่ำ จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า แม้การศึกษาวิจัยของณรงค์ฤทธิ์จะเป็นการศึกษาที่วางอยู่บนพื้นฐานของการเห็นคุณค่าของวรรณกรรมในการสะท้อนภาพสังคม แต่บทสรุปของงานวิจัยนี้ที่ให้ค่ากับข้อมูลทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่สกัดได้จากวรรณกรรมในน้ำหนักที่ไม่แตกต่างจากข้อมูลแหล่งอื่นๆ ที่เหมาะสม กว่า (เช่น เอกสารราชการ ข่าว รายงานพิเศษ เป็นต้น) ก็ก่อให้เกิดปัญหาว่าภาพด้านต่างๆ ที่สะท้อนออกมาจากวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นภาพสะท้อนด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม และเศรษฐกิจ จะเป็นภาพจริงหรือไม่เพียงใด หรือแท้ที่จริงแล้วมันเป็นเพียง “ภาพเสมือนจริง” เท่านั้น สิ่งที่เรารู้แน่ชัดไม่ได้ก็คือวรรณกรรมนั้นเป็นเรื่องแต่ง ที่นักเขียนสามารถใช้จินตนาการได้มากพอกับการใช้ภาพความจริง เราต้องยอมรับว่าเป็นไปได้ที่แม่น้ำปัตตานีในวรรณกรรมสักเรื่องอาจเป็นแม่น้ำสายอื่นที่นักเขียนเคยมีประสบการณ์พบเห็น มันอาจจะไม่ใช่รูปพรรณสัณฐานของแม่น้ำปัตตานีอย่างที่เราวิเคราะห์หรือนักวรรณกรรมศึกษาถอดความ -สรุปผลจากการศึกษาพบว่า ปัญหาของไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น เกิดจากปัญหาทางการศึกษา ปัญหาทางภาษา ปัญหาทางศาสนา ปัญหาทางวัฒนธรรม ปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัญหาทางการเมือง ทั้งนี้ นักเขียนมีความเห็นว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากความผิดพลาดและความบกพร่องในนโยบายการปกครองของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการศึกษาปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษา เป็นปัญหาที่รัฐควรแก้ไข และควรจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นไทยมุสลิม

